

**ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI
U CRNOJ GORI (2013 - 2015)**

Septembar, 2016.

© Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM)

Izdavač:

Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM (www.cedem.me)

Za izdavača:

Mr Nenad Koprivica

Autor:

Mr Milorad Marković

Urednica:

Marija Vuksanović

Dizajn, grafika i štampa:

Copy Centar, Podgorica

Prevođenje:

Congress Translation

Tiraž:

50 primjeraka

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-85803-24-6
COBISS.CG-ID 31778320

Pripremu publikacije je finansijski podržala Ambasada SAD u Podgorici, preko Biroa za borbu protiv međunarodne trgovine drogom i sprovođenje zakona (INL). Nalazi i zaključci u ovoj publikaciji ne predstavljaju obavezno stavove donatora.

SADRŽAJ:

1. UVOD	4
2. PRAVNI OKVIR	4
2.1. Međunarodni pravni okvir	4
2.2. Zakonodavni okvir	6
2.2.1. <i>Prethodni zakonodavni okvir (2010-2016. god.)</i>	<i>6</i>
2.2.2. <i>Novi zakonodavni okvir</i>	<i>7</i>
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA FINANSIJSKIH ISTRAGA I ODUZIMANJA IMOVINSKE KORISTI	11
3.1. Finansijske istrage	11
3.1.1. <i>Finansijske istrage u radu Specijalnog državnog tužilaštva od njegovog formiranja</i>	<i>14</i>
3.2. Upravljanje privremeno i trajno oduzetom imovinom za period 01/01/2013 – 31/12/2015	14
3.2.1. <i>Davanja oduzete imovinske koristi u zakup</i>	<i>15</i>
3.2.2. <i>Ustupanje oduzete imovine na korišćenje bez naknade</i>	<i>17</i>
3.2.3. <i>Prodaja pokretne i nepokretne imovine za koju je određeno privremeno oduzimanje</i>	<i>17</i>
4. SPROVEDENE OBUKE NA TEMU FINANSIJSKIH ISTRAGA I ODUZIMANJU IMOVINSKE KORISTI	19
5. ZAKLJUČAK	20
6. PREPORUKE	21

1. UVOD

Specifičnost ovog izvještaja ogleda se u vremenu u kojem je realizovan, a koje je upravo značajno po usvajanju novog legislativnog okvira kada govorimo o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Po prvi put su finansijska istraga i postupak trajnog oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću izdvojeni iz Zakonika o krivičnom postupku donošenjem novog Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću (u daljem tekstu: Zakon o oduzimanju imovinske koristi).¹ Donošenje ovog zakona koincidira sa promjenama organizacionih zakona u sudstvu i tužilaštvu - i što je posebno važno - uspostavljanja Specijalnog državnog tužilaštva Crne Gore kao subjekta koji će u najvećoj mjeri i primjenjivati Zakon o oduzimanju imovinske koristi. Donošenje organizacionih zakona u pravosuđu, uz izmjene i dopune Zakonika o krivičnom postupku i poseban Zakon o oduzimanju imovinske koristi, u značajnom opredjeljuje i drugačiju sliku mogućnosti i uslova za veći stepen primjene ovog instituta u praksi i bolje rezultate na tom polju, nego što je to bio slučaj u prethodnom periodu.

Upravo su ove značajne legislativne promjene uticale na to da Izvještaj, pored projektom predviđenog vremenskog okvira za period 2013 – 2015, obuhvati i početak primjene za period od formiranja Specijalnog državnog tužilaštva i posebno za prvih 9 mjeseci 2016. godine.

2. PRAVNI OKVIR

2.1. Međunarodni pravni okvir

Oduzimanje imovinske koristi je na ljestvici najznačajnijih problema u agendama međunarodnih organizacija i institucija. Oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću se tretira kao osnovno sredstvo u borbi protiv savremenog kriminala, naročito u domenu organizovanog kriminala i finansiranja terorizma i sa njima povezanih krivičnih djela. U procesu pristupanja EU, ali i u sklopu međunarodne saradnje sa organima drugih država u borbi protiv najopasnijih vidova savremenog kriminala, Crna Gora se obavezala da će usvojiti međunarodne standarde u oblasti oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću i da će obezbijediti njihovu primjenu u praksi. Donošenjem Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, crnogorsko zakonodavstvo je u najvećoj mjeri usklađeno sa međunarodnim standardima i dokumentima u ovoj oblasti.

Kao najznačajnija dokumenta Savjeta Evrope i UN-a koji uključuju standarde u ovoj oblasti mogu se izdvojiti:

¹ Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću ("Službeni list CG", broj 58/15)

- Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama,
- Konvencija Savjeta Evrope o pranju, otkrivanju, zaplijeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom,
- Krivičnopravna konvencija Savjeta Evrope o korupciji,
- Konvencija Savjeta Evrope o pranju, traženju, zaplijeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma,
- Međunarodna konvencija Ujedinjenih nacija o suzbijanju finansiranja terorizma,
- Konvencija Ujedinjenih nacija o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala,
- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije,
- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonite trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama.

Kada govorimo o standardima Evropske unije, isti su sadržani u osnivačkim ugovorima, Povelji Evropske unije o ljudskim pravima i slobodama i *acquis*-u. Minimalna pravila kojim se nastoje uskladiti pravni režimi država članica EU za zamrzavanje i oduzimanje imovinske koristi i na taj način omogućiti međusobno povjerenje i djelotvorna prekogranična saradnja, sadržana su u sljedećim dokumentima:

- Okvirna odluka Savjeta (2001/500/PUP) koja sadrži odredbe na temu pranja novca, identifikovanja, praćenja, zamrzavanja, privremenog i trajnog oduzimanja sredstava i prihoda od kriminala. Prema Okvirnoj odluci, države članice su obavezne da izraze ili podrže rezerve u pogledu odredaba Konvencije Savjeta Evrope o oduzimanju, ukoliko je u pitanju krivično djelo kažnjivo lišavanjem slobode ili rješenje o pritvoru u trajanju preko jedne godine. Okvirna odluka ima za cilj da osigura da sve države članice imaju djelotvorna pravila za oduzimanje prihoda od kriminala, između ostalog, u vezi sa teretom dokaza o izvoru imovine u posjedu lica osuđenog za djelo povezano sa organizovanim kriminalom.
- Okvirna odluka Savjeta Evropske unije (2005/212/PUP) od 24. februara 2005. godine o oduzimanju prihoda, sredstava i imovine koji se vezuju za kriminal, kojom se utvrđuje primjena principa uzajamnog priznavanja naloga za oduzimanje.
- Okvirna odluka Savjeta (2006/783/JHA) od 6. oktobra 2006. godine o primjeni principa uzajamnog priznavanja naloga za oduzimanje imovine. Cilj Okvirne odluke je da se olakša saradnja između država članica u vezi sa uzajamnim priznavanjem i izvršenjem naloga za oduzimanje imovine, kako bi se države članice obavezale da na svojoj teritoriji priznaju i izvršavaju naloge za oduzimanje koje izda nadležni sud druge države članice.

- Direktiva Evropske komisije i Savjeta o zamrzavanju i oduzimanju imovinske koristi ostvarene krivičnim djelom u Evropskoj uniji 2014/42. Direktiva utvrđuje minimalna pravila o zamrzavanju imovine s ciljem mogućeg naknadnog oduzimanja i o oduzimanju imovine u krivičnim stvarima. Ovom Direktivom se nastoje izmijeniti i proširiti odredbe okvirnih odluka 2001/500/PUP i 2005/212/PUP.

2.2. Zakonodavni okvir

2.2.1. Prethodni zakonodavni okvir (2010-2016. god.)

U uvodnom dijelu Izvještaja je naznačeno da je u 2015. godini došlo do značajne promjene u zakonodavnom okviru oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću i to donošenjem Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću koji je u primjeni od januara 2016. godine. No, značajno je predstaviti zakonodavni okvir koji je prethodio donošenju ovog Zakona, a imajući u vidu činjenicu da je i samo istraživanje koje je predmet ovog Izvještaja vremenski obuhvatilo upravo period prije donošenja Zakona o oduzimanju imovinske koristi.

Do donošenja novog Zakonika o krivičnom postupku 2009. godine kojim se uvodi tužilačka istraga kao jedan od uslova za kvalitetno vođenje i finansijskih istraga, naše procesno zakonodavstvo nije poznavalo institut trajnog oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, već je samo predviđalo mogućnost privremenog oduzimanja imovinske koristi kao mjeru obezbjeđenja. Upravo Zakonikom iz 2009. godine se daje mogućnost vođenja finansijske istrage i privremenog oduzimanja imovine radi proširenog oduzimanja imovine. Materijalno - pravni osnov za pokretanje finansijskih istraga u dijelu krivičnih djela za koja je bilo moguće pokrenuti postupak oduzimanja imovinske koristi regulisao je Krivični zakonik. U dijelu načina staranja, odnosno upravljanja privremeno ili trajno oduzetom imovinom u krivičnom ili prekršajnom postupku primjenjivan je Zakon o staranju o privremeno i trajno oduzetoj imovini².

Privremeno oduzimanje imovine i finansijska istraga su bili regulisani sa svega osam članova (čl. 90 - 97) ali su, uz sve prepoznate nedostatke, konkretne odredbe bile dobar osnov za početak primjene ovih instituta u Crnoj Gori. U svakom slučaju, očekivanja vezana za početak primjene novih instituta su bila velika. Međutim, pokazalo se da je period od 2010 - 2016. godine bio period navikavanja na mogućnosti koje pružaju finansijske istrage i oduzimanje imovinske koristi, edukaciju nosilaca pravosudnih funkcija i organa za primjenu zakona, ali i period za uočavanje nedostataka primjene u praksi kako bi se usvojio sveobuhvatan pravni okvir.

² Zakon o staranju o privremeno i trajno oduzetoj imovini ("Službeni list CG", broj 49/08 i 31/12)

2.2.2. Novi zakonodavni okvir

Novousvojeni zakonodavni okvir je rezultat potrebe za harmonizacijom sa međunarodnim standardima, ali i objektivne potrebe za novim normativnim okvirom koji bi na koherentan način regulisao ovu oblast. Imajući u vidu i praksu koja je prethodila donošenju Zakona, a koja će u ovom Izvještaju biti predstavljena, novi zakonodavni okvir je bio neophodan i kao novi početak i podsticaj za punu implementaciju instituta finansijske istrage i oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću.

Proizvod ovakvih potreba jeste i Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću koji u sebi sadrži materijalno-pravne, procesno-pravne i odredbe kojim se propisuje upravljanje privremeno ili trajno oduzetom imovinskom koristi.

Osnovnim odredbama Zakona su regulisani uslovi i postupak za oduzimanje imovine, krivična djela za koje se odredbe ovog zakona mogu primjeniti, nadležni organi i značenje izraza koji su upotrebljeni u ovom zakonu. Zakon propisuje mogućnost oduzimanja imovinske koristi koja je stečena u periodu prije i poslije izvršenja krivičnog djela ili u periodu nakon izvršenja krivičnog djela do pravosnažnosti presude kada sud utvrdi da postoji vremenska povezanost između vremena sticanja imovine, izvršenja krivičnog djela i drugih okolnosti koje opravdavaju oduzimanje imovine.

Da bi okrivljenom bila oduzeta imovina koja je nesrazmjerna sa njegovim zakonitim prihodima neophodno je da okrivljeni bude pravosnažno osuđen za neko od krivičnih djela nabrojanih članom 2 stav 1 Zakona. Ovaj katalog krivičnih djela je znatno proširen u odnosu na broj krivična djela koje je ranije predviđao Krivični zakonik.

Zakonom su određeni nadležni organi za otkrivanje, oduzimanje i upravljanje imovinom stečenom krivičnim djelom, i to su: organ uprave nadležan za policijske poslove, državni tužilac, sud i organ uprave nadležan za upravljanje imovinom stečenom krivičnim djelom.

Finansijska istraga je centralna faza oduzimanja imovinske koristi u kojoj se prikupljaju dokazi o imovini, zakonitim prihodima i troškovima života okrivljenog, ostavioca, kao i dokazi o imovini pravnog sljedbenika, odnosno trećeg lica. Finansijska istaga se pokreće naredbom državnog tužioca, koji i rukovodi istragom, a za potrebe finansijske istrage se može formirati finansijski istražni tim sastavljen od predstavnika policije, vojne policije, organa uprave nadležnih za poslove poreza, carina i sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i drugih organa u vršenju poslova za koje su nadležni, u cilju otkrivanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, odnosno dokazivanja da je imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću.

Zakonom je posebno definisana obaveza policije u dijelu preduzimanja mjera i radnji za otkrivanje i identifikovanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, što policija čini samoinicijativno ili po nalogu državnog tužioca. Takođe, što je od posebnog značaja, državni organi, organi državne uprave, organi lokalne samouprave, pravna lica koja vrše javna ovlašćenja i drugi subjekti su dužni da, *bez odlaganja*, policiji dostave tražene podatke potrebne za otkrivanje i identifikovanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću.

Finansijska istraga se sprovodi u skladu sa ovim zakonom i Zakonikom o krivičnom postupku. Za potrebe finansijske istrage se mogu koristiti dokazi pribavljeni u krivičnom postupku. Takođe, dokazi pribavljeni u finansijskoj istrazi mogu se koristiti u krivičnom postupku. Dosadašnja praksa u finansijskim istragama je ukazala na pitanje zakonitosti dokaza u krivičnom postupku, a koji su prikupljeni u finansijskoj istrazi. Na ovaj način je decidno otklonjena bilo koja nedoumica i pruža se suštinska mogućnost za sinergičan pristup u odnosu na krivične i finansijske istrage, što je kod određenih krivičnih djela neminovnost.

Finansijska istraga se završava kada se utvrdi da je stanje stvari dovoljno razjašnjeno za podnošenje zahtjeva za trajno oduzimanje imovinske koristi ili za obustavljanje finansijske istrage.

Ključni mehanizam za konačno oduzimanje većeg dijela imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću jesu **privremene mjere obezbjeđenja i privremeno oduzimanje pokretne imovine**. Privremena mjera obezbjeđenja se određuje ako postoji osnovana sumnja da je imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću i opasnost da će oduzimanje te imovinske koristi biti onemogućeno ili otežano.

Državni tužilac može predložiti određivanje privremene mjere obezbjeđenja (zamrzavanje imovine), i to: zabranu raspolaganja i korišćenja nepokretnosti, uz zabilježbu zabrane u katastru nepokretnosti; nalog banci da uskrati isplatu novčanog iznosa za koji se određuje privremena mjera obezbjeđenja; zabranu raspolaganja potraživanjem iz obligacionog odnosa; zabranu otuđenja i opterećenja akcija ili udjela u privrednom društvu, uz upis zabrane u javne evidencije; zabranu korišćenja ili raspolaganja pravima na osnovu akcija i udjela u privrednom društvu i drugih hartija od vrijednosti; uvođenje privremene uprave u privrednom društvu. Radi očuvanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću i radi omogućavanja trajnog oduzimanja te imovinske koristi, sud može odrediti privremeno oduzimanje pokretne imovine (zaplijena), na prijedlog državnog tužioca.

Na prijedlog državnog tužioca, privremene mjere obezbjeđenja određuje rješenjem sudija za istragu na ročištu na kojem je prisustvo tužioca obavezno.

Privremena mjera obezbjeđenja može trajati najduže do pravosnažnosti presude o trajnom oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Privremena mjera će se ukinuti po službenoj dužnosti kada je određena u

izviđaju odnosno u istrazi u roku od šest mjeseci, odnosno u roku od dvije godine. Privremenu mjeru obezbjeđenja na zahtjev branioca ili punomoćnika, sud može ukinuti ili zamijeniti drugom mjerom.

Državni tužilac podnosi zahtjev za **trajno oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću** u roku od šest mjeseci od dana dostavljanja pravosnažne presude kojom je utvrđeno da je učinjeno krivično djelo propisano zakonom ili dana dostavljanja pravosnažne odluke kojom je utvrđeno postojanje okolnosti koje isključuju krivično gonjenje, odnosno smrti učinioca krivičnog djela.

Na glavnom ročištu državni tužilac iznosi dokaze o imovini koju okrivljeni posjeduje, o njegovim zakonitim приходima i okolnostima koje ukazuju na postojanje očigledne nesrazmjere između imovine i zakonitih prihoda. Okrivljeni, odnosno njegov punomoćnik se izjašnjava o navodima državnog tužioca.

Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću reguliše i zaštitu savjesnih i trećih lica. Sud će na zahtjev vlasnika privremeno ili trajno oduzete imovine odlučiti da vlasniku ostaviti dio imovine ako bi njenim oduzimanjem bilo dovedeno u pitanje izdržavanje vlasnika i lica koje je dužan da izdržava, kao i pokretne stvari koje su izuzete od izvršenja, a u skladu sa odredbama zakona koji uređuje izvršenje i obezbjeđenje.

Zakonom je propisana i zaštita oštećenog kada je u krivičnom ili parničnom postupku donijeta pravosnažna presuda, za krivično djelo na koje se ovaj zakon odnosi, a kojom je usvojen imovinsko pravni zahtjev oštećenog, na način što će sud naložiti da se imovinsko pravni zahtjev namiri iz oduzete imovine.

Kada je pravosnažnom sudskom presudom utvrđeno **potraživanje savjesnih trećih lica**, zakon propisuje rok od dva mjeseca u kojem ta lica mogu podnijeti zahtjev Upravi za imovinu radi namirenja potraživanja. Ukoliko je vrijednost potraživanja veća od vrijednosti imovine, Uprava za oduzetu imovinu ponudiće namirenje u skladu sa pravilima stečajnog postupka. Osim postupka za ostvarivanje imovinsko - pravnog zahtjeva oštećenog, nakon odluke o privremenom oduzimanju imovine ne mogu se započeti drugi postupci radi namirenja potraživanja iz imovine koja je predmet oduzimanja. Zakonom je regulisan i uticaj na druge postupke, kao i stečajni postupak.

U slučajevima kada je imovinska korist privremeno oduzeta, a nije donijeto rješenje o trajnom oduzimanju imovine stečene kriminalnom djelatnošću propisana je **odgovornost države Crne Gore** i obaveza naknade štete i povraćaja oduzete imovinske koristi vlasniku. Zakonom je propisano da će se u slučaju povraćaja imovinske koristi vlasniku predati plodovi i sve ostale koristi ostvarene tokom upravljanja oduzetom imovinom, kao i kupoprodajna cijena ukoliko je izvršena prodaja dijela ili cjelokupne imovine. Vlasnik imovine može podnijeti tužbu za naknadu štete nakon proteka roka od tri mjeseca od dana dostavljanja pravosnažne presude o odbijanju zahtjeva za trajno oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću.

Zakonom se uređuju način, uslovi, postupak i organi za **upravljanje oduzetom imovinskom koristi**. Poslove upravljanja oduzetom imovinom u postupku vrši Sektor za upravljanje oduzetom imovinom u okviru Uprave za imovinu. Iako je u nacrtu zakona bilo predviđeno formiranje samostalne uprave koja bi se starala o oduzetoj imovinskoj koristi, u konačnom je zadržano ranije rješenje.

Upravljanje oduzetom imovinskom koristi obuhvata: izvršavanje privremenih mjera obezbjeđenja određenih u skladu sa ovim zakonom, odnosno Zakonikom o krivičnom postupku; izvršavanje odluka o privremenom oduzimanju pokretne imovine i trajnom oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću; izvršavanje odluka o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, predmeta krivičnog djela i predmeta privremeno oduzetih u krivičnom i prekršajnom postupku i odluke o imovini datoj na ime jemstva; procjenu vrijednosti oduzete imovinske koristi za potrebe upravljanja imovinskom koristi; davanje u zakup oduzete imovinske koristi ili povjeravanje na upravljanje u skladu sa ovim zakonom; davanje oduzete imovinske koristi na korišćenje bez naknade; čuvanje, skladištenje, prodaju i povraćaj oduzete imovinske koristi; deponovanje oduzetih novčanih sredstava i sredstava dobijenih od prodaje oduzete imovinske koristi u skladu sa zakonom; uništavanje oduzete imovinske koristi u skladu sa zakonom; vođenje evidencije o oduzetoj imovinskoj koristi i sudskim postupcima u kojima je oduzeta, kao i o privremenim mjerama obezbjeđenja; druge poslove u skladu sa zakonom. U realizaciji ovih aktivnosti Sektoru za upravljanje oduzetom imovinom asistenciju pruža policija.

Ovim zakonom se normativno uvodi segment međunarodne saradnje koja se sprovodi u cilju odizimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Zakon daje primat saradnji koja se ostvaruje na osnovu potvrđenog međunarodnog ugovora u odnosu na odredbe ovog zakona koje se odnose na pružanje međunarodne pravne pomoći. Pored toga, uveden je princip uzajamnosti u pružanju međunarodne pravne pomoći, u slučaju nepostojanja međunarodnog sporazuma. Zakon određuje šta obuhvata međunarodna saradnja u predmetnoj oblasti (identifikaciju, praćenje i otkrivanje imovinske koristi, određivanje privremene mjere obezbjeđenja, privremeno oduzimanje pokretne imovine, trajno oduzimanje imovinske koristi i upravljanje oduzetom imovinskom koristi), kao i pretpostavke za pružanje međunarodne pravne pomoći u smislu ovog zakona, kao i način dostavljanja molbe inostranog organa za saradnju. Predviđeno je da se dostavljanje nadležnom organu vrši posredstvom ministarstva nadležnog za pravosuđe.

Privremeno oduzimanje imovinske koristi traje do okončanja krivičnog postupka, odnosno postupka za trajno oduzimanje imovinske koristi u državi molilji. Nacrt zakona ograničava privremeno oduzimanje imovinske koristi po molbi strane države na period od dvije godine od dana donošenja rješenja domaćeg suda, s tim što se ovaj rok može, iz opravdanih razloga, produžiti za još jednu godinu.

Donošenjem Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću značajno je unaprijeđen normativni okvir i stvoreni su uslovi za efikasnije finansijske istrage. Izazov će svakako ostati u dijelu implementacije i to prije svega na nivou edukacije i formiranja specijalizovanih timova, kao i suštinske saradnje državnog tužilaštva i svih drugih organa koji učestvuju u otkrivanju i dokazivanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA FINANSIJSKIH ISTRAGA I ODUZIMANJA IMOVINSKE KORISTI

3.1. Finansijske istrage

Prema podacima dostavljenim od strane Vrhovnog državnog tužilaštva, u posmatranom periodu crnogorska tužilaštva nijesu pokrenula značajan broj finansijskih istraga. U cjelokupnom periodu je pokrenuto 10 finansijskih istraga, uz 3 zahtjeva za privremeno oduzimanje imovinske koristi³ što je rezultiralo sa svega 4 zahtjeva za trajno oduzimanje imovinske koristi. Struktura državnih tužilaštava koja je pokrenula neki od gore navedenih postupaka se ograničava na samo četiri tužilaštva, Specijalno državno tužilaštvo, dva Viša tužilaštva u Podgorici i Bijelom Polju, kao i Osnovno tužilaštvo u Baru sa jednom finansijskom istragom.

Prema podacima iz Godišnjeg izvještaja Vrhovnog državnog tužilaštva za 2014. Godinu,⁴ u datoj godini *sa neriješenim optužnicama iz ranijih godina Odjeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina je imalo ukupno u radu optužnica protiv 81 izvršioca zbog krivičnog djela organizovanog kriminala.*

Iako ovaj podatak ukazuje na broj predmeta samo za jedno od krivičnih djela za koje je moguće pokrenuti finansijsku istragu i privremeno i eventualno trajno oduzeti imovinu, nije neophodno dati i statistiku za ostala krivična djela da bi se uočila diskrepanca između broja krivičnih istraga/optuženja i finansijskih istraga. Izuzetno je veliki broj krivičnih istraga, dok na drugoj strani crnogorsko tužilaštvo nije u dovoljnoj mjeri pokretalo finansijske istrage. Finansijske istrage su se samo ekskluzivno koristile, a ne uvijek kada je to bilo očekivano i moguće. Na ovaj nedostatak ukazuje i nedavno objavljeni Izvještaj Evropske komisije za Crnu Goru za 2016. godinu, u kojem se navodi da Crna Gora mora da poveća kapacitete za sprovođenje finansijskih istraga, kao i da obezbijedi rezultate u pogledu zaplijene i oduzimanja imovinske koristi pribavljene izvršenjem krivičnih djela.⁵

3 Jedan od ovih slučajeva jeste i slučaj „Kalić“u kojem je imovina velike vrijednosti nakon oslobođajuće presude vraćena vlasnicima.

4 Str.47, dostupno putem linka:

<http://www.tuzilastvoscg.me/media/files/Izvjestaj%20o%20radu%20Drzavnog%20tuzilastva%20za%202014.pdf>

5 Str. 5, 15, 17 i 53, dostupno putem linka: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2016/20161109_report_montenegro.pdf

Jedna od karakteristika kada govorimo o finansijskim istragama pokrenutim u periodu 2013 – 2015. godine jeste i to da su uvijek inicirane nakon pokretanja krivičnih istraga, što ukazuje da se finansijska istraga i oduzimanje imovine zasniva isključivo na predikatnom krivičnom djelu i da indicije i podaci koji ukazuju na postojanje nezakonito stečene imovinske koristi ne predstavljaju osnov u radu državnih organa koji se bave sprječavanjem pranja novca, prije svega Uprave za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma, kao ni samog tužilaštva, u pravcu i pokretanju krivičnih istraga. Ova specifičnost finansijskih istraga u praksi crnogorskog tužilaštva ima za posljedicu da se ne koriste svi kapaciteti finansijskih istraga u pravcu obezbjeđivanja dokaza, kako kada govorimo o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, tako i u pravcu dokazivanja prediktnog krivičnog djela na čijim istragama se po pravilu zasniva sama finansijska istraga.

Time što se finansijske istrage ne tretiraju kao poseban institut, već isključivo kao suplementarni postupak krivičnim istragama kao mehanizam utvrđivanja nezakonito stečene imovinske koristi osumnjičenih, ograničavaju se mogućnosti finansijskih istraga za pravovremeno otkrivanje i oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnom djelatnošću, ali i za otkrivanje drugih krivičnih djela, pa i onog iz kojeg je dijelom i nastala imovinska korist.

Još jedna od specifičnosti pokrenutih finansijskih istraga u posmatranom periodu jeste i nedostatak *elementa inostranosti*. Dakle, po pravilu se radilo o finansijskim okvirima koji su se ograničavali na kriminalnu djelatnost i imovinsku korist koja je stečena na teritoriji Crne Gore. Finansijske istrage i oduzimanje imovinske koristi se više ne mogu tretirati kao novina u krivičnom zakonodavstvu Crne Gore, stoga je nužno iskoristiti sve mogućnosti koje pruža pravosudna saradnja u regionu, kao i prema drugim državama Evrope i svijeta naročito u odnosu na krivično djelo pranja novca i djelovanja međunarodnih kriminalnih organizacija.

Upravo treba naglasiti značaj finansijskih istraga kada govorimo o otkrivanju i dokazivanju krivičnog djela pranja novca. U posmatranom periodu, u radu Odjeljenja/Specijalnog državnog tužilaštva je bilo svega 4 optuženja za krivično djelo pranja novca koja su u posmatranom periodu ostala neriješena.⁶ Ova činjenica potvrđuje prethodno istaknuto ograničeno korišćenje mogućnosti koje pružaju finansijske istrage, kao osnov za otkrivanje krivičnih djela i pokretanje krivičnih istraga, a naročito kada govorimo o krivičnom djelu pranja novca.

U tom smislu, finansijske istrage treba tretirati i koristiti kao fazu koja se a priori koristi prije krivične istrage i koja pored otkrivanja nezakonite imovinske koristi može ukazati i na konkretna krivična djela. U svakom slučaju, sprovođenje finansijske istrage treba uvijek da bude sastavni dio krivične istrage, jer je u

6 Izvještaji Vrhovnog državnog tužilaštva za 2013, 2014, 2015. godinu, dostupno putem linka: <http://www.tuzilastvosc.me/index.php/izvjestaji-o-radu>

krajnjem slučaju osim u formalno - procesnom smislu nemoguće odvojiti jednu od druge i to nije samo slučaj kod specifičnih krivičnih djela, kao što je pranje novca. Nova zakonska rješenja⁷ upravo ukazuju na mogućnost vođenja paralelnih krivičnih i finansijskih istraga koja kod određenih krivičnih djela treba da čine sinergiju u dokazivanju, kao što je to slučaj sa krivičnim djelom pranja novca.

U narednom periodu, pored edukacije u pravcu podizanja znanja o finansijskim istragama, sa posebnim naglaskom na istrage krivičnog djela pranja novca, neophodno je uspostaviti praksu u državnom tužilaštvu Crne Gore kojom se finansijske istrage pokreću samostalno kao mehanizam za prikupljanje validnih informacija za dalje procesuiranje i pokretanje krivičnih postupaka kod svih krivičnih djela propisanih Zakonom o oduzimanju imovinske koristi i to uvijek kada je to moguće, što do sada nije bio slučaj. Dakle, finansijske istrage ne smiju biti izolovani slučajevi koji se dešavaju tek kada „krivična istraga“ dospije u fazu izvjesnosti dokazivanja krivičnog djela za koje je pokrenuta.

Ključni uslov za povećan obim sprovođenja finansijskih istraga od strane tužilaštva, sa posebnim naglaskom na Specijalno državno tužilaštvo, jeste i efikasna i djelotvorna saradnja sa svim državnim organima, naročito sa onim koji imaju nadležnosti u oblasti sprječavanja pranja novca. Pružanje inicijalnih informacija i obavještenja od strane poslovnih banaka, Centralne banke, Uprave za nekretnine, Poreske uprave, Uprave za imovinu i naročito Uprave za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma, kao i mogućnost izrade kvalitetnih finansijskih analiza omogućiće državnom tužilaštvu da fokus usmjeri na finansijske istrage koje će imati pozitivne rezultate. Jedna od karakteristika finansijskih istraga jeste i hitnost u postupanju. U tom smislu, a u skladu sa članom 5, st. 5 Zakona o oduzimanju imovinske koristi, postupanje navedenih državnih organa, kao i poslovnih banaka mora biti hitno.

Praksu primjene instituta propisanih Zakonom o oduzimanju imovinske koristi treba proširiti na sva crnogorska tužilaštva (do sada je to bio slučaj samo sa Specijalnim državnim tužilaštvom, Višim državnim tužilaštvima u Podgorici i Bijelom Polju i Osnovnim državnim tužilaštvom u Baru), kao dio uspostavljanja proaktivnog djelovanja tužilaštva kada govorimo o finansijskim istragama i oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću.

⁷ Članom 16. Zakona o oduzimanju imovinske koristi u stavu 2. i 3. se decidno daje puna vrijednost prikupljenim dokazima i u krivičnoj i u finansijskoj istrazi, kako bi se isti mogli koristiti kako u krivičnom postupku, tako i u postupku oduzimanja imovinske koristi.

3.1.1. Finansijske istrage u radu Specijalnog državnog tužilaštva od njegovog formiranja

Od formiranja Specijalnog državnog tužilaštva pokrenute su dvije finansijske istrage. Iste su pokrenute zbog krivičnog djela zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 KZCG, izvršena na organizovan način, kao i zbog krivičnog djela iz čl. 401a - stvaranje kriminalne organizacije i čl. 300 - neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga.

Međutim, podatak da se u Specijalnom državnom tužilaštvu vode svega dvije finansijske istrage ima potpuno drugačije značenje, ako se ima u vidu da su ovim istragama obuhvaćena 84 lica. Ova činjenica ukazuje da se radi o kompleksnim finansijskim istragama kojim se utvrđuju činjenice u pogledu nezakonito stečene imovinske koristi prema osumnjičenim licima i sa njima povezanim licima.

U narednom periodu bi trebalo očekivati veći broj finansijskih istraga, a imajući u vidu krivična djela iz nadležnosti Specijalnog državnog tužilaštva koja po svojoj prirodi generišu imovinsku korist stečenu kriminalnom djelatnošću. Ovo se posebno odnosi na krivično djelo stvaranja kriminalne organizacije, kao i krivično djelo pranja novca za koje je već napomenuto da nije dovoljno zastupljeno u radu Specijalnog državnog tužilaštva.

Od svog formiranja Specijalno državno tužilaštvo je, primjenjujući institut sporazuma o priznanju krivice, oduzelo imovinsku korist stečenu konkretnim krivičnim djelima koja su bila predmet sporazuma u vrijednosti koja prelazi 23 miliona eura. Međutim, iako se radi o značajnoj vrijednosti oduzete imovinske koristi ista nema značaja kada govorimo o "proširenom" oduzimanju odnosno oduzimanju imovinske koristi stečene *kriminalnom djelatnošću*, čije oduzimanje se očekuje kroz otvorene finansijske istrage.

3.2. Upravljanje privremeno i trajno oduzetom imovinom za period 01/01/2013 – 31/12/2015

Staranje i upravljanje oduzetom imovinom koja je stečena kriminalnom djelatnošću je od izuzetnog značaja sa više aspekata. Prije svega, bitno je očuvati vrijednost oduzete imovine na približnom nivou u trenutku oduzimanja, naročito u periodu njenog privremenog oduzimanja. Ovo je značajno kako bi u trenutku trajnog oduzimanja bila sačuvana njena upotrebna vrijednost u najvećoj mogućoj mjeri. Ovo je značajno i u slučaju da ne dođe do trajnog oduzimanja imovine koja se kao takva mora vratiti licu od kojeg je oduzeta, jer na taj način će i visina nadoknade štete biti svedena na minimum. Sa tog aspekta se kroz ovo istraživanje pokušalo sagledati na koji način se Uprava za imovinu stara i upravlja privremeno i trajno oduzetom imovinskom koristi stečenom kriminalnom djelatnošću.

Na zahtjev CEDEM-a o slobodnom pristupu informacijama upućenom Upravi za imovinu, dostavljeni su podaci o imovini koja je za period 01/01/2013 – 31/12/2015. povjerena na staranje i upravljanje Upravi za imovinu. Prema podacima dostavljenim od strane Uprave za imovinu, u datom periodu je preuzeta oduzeta imovina iz 68 sudskih rješenja o trajnom oduzimanju i 25 sudskih rješenja o privremenom oduzimanju. Ukupna vrijednost preuzete imovine u ovom periodu je iznosila oko 52.000,00 €. Ova procjena ne obuhvata procjenu preuzete imovine za period jul - decembar 2015. godine.

U pogledu stanja vrijednosti ukupnih troškova upravljanja privremeno oduzetom imovinom, za period 01/01/2013 – 31/12/2015. godine, Uprava za imovinu je dostavila samo podatke koji se odnose na oduzetu imovinu u Rožajama, za koju se troškovi održavanja odnose na mjesečne troškove za komunalije, kao i za 7 radnika obezbjeđenja (2.100€ mjesečno + doprinosi). Kako iz Uprave nije dostavljen kompletan pregled imovine koja je data na upravljanje i o kojoj se stara Uprava za imovinu, iz prethodnog podatka se ne može sa sigurnošću zaključiti da li se troškovi upravljanja svode na oduzetu imovinu u Rožajama. No, može se pretpostaviti da je ostala oduzeta imovina koja je preuzeta od Uprave data u zakup ili je izvršena prodaja pokretne i nepokretne imovine. Upravo u tom dijelu, dostavljeni podaci govore o tome da je, po pravilu, Uprava oduzetu imovinsku korist stečenu kriminalnom djelatnošću davala u zakup, u periodu 01/01/2013 – 31/12/2015.

3.2.1. Davanja oduzete imovinske koristi u zakup

U datom periodu Uprava za imovinu izdala je u zakup, u predmetu “**Šaric**”, sljedeću privremeno oduzetu imovinu:

- Mat Petrol u Pljevljima sa pratećim sadržajem i to: kafe bar, prodavnica, autoperionica i parking. Zakupac je privredno društvo iz Pljevalja. Ugovor je stupio na snagu 17.01.2013. godine.
- Radne mašine preduzeća Mat Company d.o.o. Pljevlja, noćni klub Municipijum i dvije fabrike betona. Zakupac je privredno društvo iz Pljevalja. Ugovor datira od 01.08.2014. godine.

U predmetu “**Kalic**” izdata je u zakup sljedeća privremeno oduzeta imovina:

- “M” petrol, benzinska pumpa u Rožajama sa pratećim sadržajima: kafe bar, prodavnica, restoran, autoperionica i parking, hotel Rožaje i kafe bar Tajson sa Gradskom kafanom. Ugovor o zakupu nepokretnosti je zaključen za period 17.06.2013 - 13.05.2015. godine.⁸

⁸ U odnosu na navedenu imovinu od 13.05.2015 godine zaključen je Ugovor o zakupu nepokretnosti sa drugim privrednim društvom u odnosu na period do naznačenog datuma.

U predmetu “**Khvan Valery Evgenjevic**”, na osnovu osnovnog ugovora o zakupu data je u zakup nekretnina – kuća, za period 01.01.2013 – 31.12.2015. godine. Zaključeno je i 5 Aneksa ugovora, čiji predmet je davanje u zakup poslovnog prostora u Baošićima, Herceg Novi.

Podaci dostavljeni od strane Uprave za imovinu nedostatni su u dijelu informacije o novčanoj vrijednosti ugovora o zakupu nepokretnosti zaključenih sa različitim privrednim društvima za posmatrani period,⁹ a ne sadrže ni uporedni odnos sa troškovima staranja ostalom imovinom koja je od strane Uprave preuzeta na staranje. Ovaj prikaz bi omogućio jasniju procjenu u pogledu kvaliteta upravljanja sa oduzetom imovinom u smislu finansijske isplativosti staranja oduzetom imovinom.

Staranje i upravljanje oduzetom imovinom na način što se ista daje u zakup, naročito kada govorimo o nepokretnostima čija je vrijednost izuzetno visoka, moralo bi podrazumijevati određene standarde, kako u pogledu izbora zakupca, tako i u pogledu nadzora nad načinom korišćenja i gazdovanja konkretnom imovinom od strane zakupca. Napominjemo da je cilj upravljanja privremeno oduzetom imovinom, pored svrhe da ta imovina bude obezbijeđena od zloupotrebe lica od kojih je i oduzeta, i sprječavanje nezakonitog raspolaganja tom imovinom, kao i očuvanje njene vrijednosti i po mogućnosti uvećanje iste. Da bi se u potpunosti ostvarila svrha i cilj privremenog oduzimanja, od posebnog je značaja postupak izbora zakupca. U tom dijelu se mogu staviti prigovori na rad Uprave za imovinu.

Naime, ukoliko se izvrši površna provjera uvidom u Centralni registar privrednih subjekata jednog od privrednih subjekata kojem je u gore navedenom slučaju data u zakup imovina visoke vrijednosti, na prvi pogled je očigledno da je konkretno privredno društvo nekredibilno da bi mu se u zakup dala privremeno oduzeta imovina u konkretnom slučaju. Ovo iz razloga što je konkretno privredno društvo registrovano nepunih dva mjeseca prije nego što je sa istim zaključen ugovor o zakupu. Bez dublje analize i imajući u vidu da je osnovni kriterijum za izbor ponuđača/zakupca visina ponuđene zakupnine, u konkretnom slučaju se postavlja pitanje da li je izabrano privredno društvo koje će garantovati kvalitetno gazdovanje oduzetom imovinom, a sve u smislu osnovnog cilja upravljanja istom? Ipak, neophodno je napomenuti da je Uprava dostavila imena svih privrednih subjekata koji su u posmatranom periodu izabrani kao zakupci što ukazuje na transparentnost u radu Uprave.

Nužno je da Uprava za imovinu, odnosno Sektor za upravljanje oduzetom imovinom, posebnu pažnju posveti upravo izboru zakupaca, kako u odnosu na kredibilnost istih, tako i zbog moguće povezanosti sa licima od kojih je konkretna imovina oduzeta. Ovo podrazumijeva i kontrolu upravljanja zakupca oduzetom imovinom periodično tokom trajanja ugovora o zakupu.

⁹ Ova informacija nije sadržana ni na godišnjem nivou kroz Izvještaj o radu Uprave za imovinu za 2015. godinu.

Sa druge strane, kada govorimo o privrednim društvima koja su u vlasništvu kriminalnih organizacija, posebno je neophodno napraviti analizu rentabilnosti samih privrednih društava koja se često kao takva koriste isključivo za pranje novca i posluju van regularnih tržišnih principa. U tom slučaju je poželjno pristupiti stečajnom postupku ili prodaji samog privrednog društva. U suprotnom bi moglo doći do nemogućnosti upravljanja samim privrednim društvom i nominalnog pada vrijednosti, što bi u slučaju obaveze vraćanja oduzete imovine povećalo troškove naknade štete.

3.2.2. Ustupanje oduzete imovine na korišćenje bez naknade

Od privremeno oduzete imovine za period 01.01.2013 – 31.12.2015. godine, Uprava za imovinu nije izvršila ustupanje na korišćenje bez naknade ni u jednom slučaju.

3.2.3. Prodaja pokretne i nepokretne imovine za koju je određeno privremeno oduzimanje

Prema informacijama dostavljenim od strane Uprave za imovinu, u periodu 01.01.2013 - 31.12.2015. godine, sprovedeno je 11 licitacija za prodaju oduzete imovine. Za oduzetu imovinu koja nije prodana putem licitacija, izvršena je prodaja putem neposredne pogodbe u skladu sa zakonom, a za imovinu koja nije prodana ni neposrednom pogodbom, izvršena je donacija u humanitarne svrhe ili uništenje te imovine. Za preuzetu, lako kvarljivu robu, po osnovu sudskih rješenja o privremenom oduzimanju u periodu 01.01.2013-31.12.2015. godine sprovedeno je 8 prodaja putem neposredne pogodbe, u skladu sa zakonom.

U periodu 01.01.2013 - 31.12.2015. godine Uprava za imovinu je sprovela 5 postupaka uništenja imovine zbog zaštite života i zdravlja ljudi i životinja, zaštite životne sredine, bezbjednosnih i drugih razloga. U istom periodu je izvršeno pet donacija imovine ustanovama socijalnog karaktera. Prodaja je najčešće vršena kada su u pitanju: motorna vozila, građevinski alati i mašine, životinje, mobilni telefoni, drvena građa, itd.

Iz dostavljenih informacija, ali i godišnjih izvještaja o radu Uprave za imovinu očigledno je da se u analitičkom smislu ne diversifikuje imovina koja je preuzeta na staranje od strane Uprave kao imovinska korist koja je pribavljena krivičnim djelom i imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću. Nepostojanje ovakvog analitičkog prikaza onemogućava i precizniju analizu u pogledu predmeta istraživanja, odnosno oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, kao i staranja ovom imovinom od strane Uprave za imovinu.

U tom smislu, analitički prikaz kojim bi se dali precizni podaci o broju slučajeva oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću kroz broj slučajeva, visinu procijenjene vrijednosti u trenutku oduzimanja, prihodima i rashodima koji nastaju kroz staranje konkretnom imovinom, izgublenu i dodatnu vrijednost

oduzete imovine nakon trajnog oduzimanja ili vraćanja iste vlasnicima od kojih je privremeno oduzeta, kao i kroz druge parametre, mogao bi biti osnov za kvalitetnu analizu rada Uprave za imovinu, Sektora za upravljanje oduzetom imovinom, kao i za smjernice budućeg postupanja sa oduzetom imovinom.

Poseban akcenat treba staviti na staranje o privremeno oduzetoj imovini¹⁰ imajući u vidu činjenicu da u dva, do sada najveća slučaja privremenog oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću čija je procijenjena vrijednost izuzetno visoka, postoji mogućnost da ista ne bude i trajno oduzeta,¹¹ što može da rezultira i značajnim iznosima nadoknade štete usljed umanjene vrijednosti i izgubljene dobiti u odnosu na konkretnu imovinu.

U slučaju vraćanja privremeno oduzete imovine kada je za vrijeme staranja od strane Uprave ista bila data u zakup, Uprava je dužna da uz vraćanja oduzete imovine vlasnicima isplati i prihode stečene samim zakupom¹². Kako takav prihod nije bio oporezivan u periodu kada se o oduzetoj imovini starala Uprava za imovinu nužno je ukazati Poreskoj upravi da je imovina vraćena vlasnicima kao i svi prihodi od zakupa i da je potrebno oporezovati prihode u skladu sa zakonom. Budućim izmjenama i dopunama Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, u gore navedenom slučaju, a po ugledu na zakone u okruženju, treba predvidjeti mehanizme prethodnog oporezivanja prije nego što se predmetna imovina vrati vlasnicima. Ova sredstva treba da ostanu Upravi za imovinu, a na račun utrošenih sredstava za upravljanje oduzetom imovinom u odnosu na koju u konačnom nije došlo do trajnog oduzimanja.

Konačno, kada govorimo o staranju i upravljanju privremeno oduzetom imovinskom koristi stečenom kriminalnom djelatnošću, nužno je ukazati na neophodnost stalne komunikacije državnog tužioca (koji vodi postupak oduzimanja imovinske koristi ili krivični postupak) sa Upravom za imovinu, jer bi kao posljedica promijenjenih okolnosti u ovim postupcima moglo doći do potrebe promjene tretiranja određene imovine koja je od Uprave za imovinu preuzeta na upravljanje. Naime, izgledi za uspjeh u krivičnom postupku i postupku za oduzimanje imovinske koristi, kao i promijenjene okolnosti u pogledu dokaza o zakonitosti sticanja privremeno oduzete imovine u korelaciji sa mogućim umanjnjem vrijednosti

10 „Zamrznutom imovinom s ciljem mogućeg naknadnog oduzimanja trebalo bi upravljati na odgovarajući način kako ista ne bi izgubila svoju ekonomsku vrijednost. Države članice trebale bi preduzeti potrebne mjere, uključujući mogućnost prodaje ili prenosa imovine, kako bi se smanjili takvi gubici. Države članice trebale bi preduzeti odgovarajuće mjere kao što su na primjer osnivanje centralnih nacionalnih kancelarija za upravljanje imovinom, skup specijalizovanih kancelarija ili slični mehanizmi, kako bi se djelotvorno upravljalo sredstvima zamrznutim prije oduzimanja i sačuvala njihova vrijednosti u očekivanju sudske odluke“. Tačka 32 preambule Direktive Evropske komisije i Savjeta o zamrzavanju i oduzimanju imovinske koristi ostvarene krivičnim djelom u Evropskoj uniji 2014/42

11 U slučaju „Kalić“ se upravo to i desilo i imovina koja je bila privremeno oduzeta je vraćena vlasnicima uz jasnu najavu da će vlasnici pokrenuti postupke za nadoknadu štete u dijelu umanjene vrijednosti i izgubljene dobiti.

12 Član 71. st.1 Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću.

oduzete imovine, mogu ukazati na potrebu da određena imovina bude vraćena vlasnicima i prije okončanja postupka, a sa ciljem smanjena troškova staranja i mogućih troškova nadoknade štete za umanjenu vrijednost imovine.

Sa druge strane, kada se radi o oduzimanju imovinske koristi kod krivičnih djela pranja novca, pored analiza poslovanja oduzetih privrednih društava dok se ista nalaze u nadležnosti Uprave za imovinu, neophodno je napraviti dodatne analize kako bi se eventualno otkrila povezana pravna društva koja su učestvovala u izvršenju krivičnog djela pranja novca. U ovom slučaju, saradnja i komunikacija između Specijalnog državnog tužilaštva i Uprave za imovinu mora biti stalna i dvosmjerna, kako bi se istraga mogla proširiti i na druga povezana pravna lica.

Formiranje Sektora za upravljanje oduzetom imovinom - očekujući da će u periodu koji slijedi, finansijske istrage i privremeno oduzeta imovina predstavljati ustaljenu praksu u radu tuzilastvo, nužno se mora obuhvatiti jačanje kapaciteta Uprave na svim nivoima, a naročito kadrovskih, kako u broju službenika Sektora, tako i dijelu njihove edukacije.

4. SPROVEDENE OBUKE NA TEMU FINANSIJSKIH ISTRAGA I ODUZIMANJU IMOVINSKE KORISTI

Od strane Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu (u daljem tekstu: Centar) dostavljen je izvještaj o sprovedenim obukama na temu finansijskih istraga i oduzimanju imovinske koristi za period 2013 – 2015. godine.¹³ Iz navedenog izvještaja se vidi da je od strane Centra realizovano 14 obuka u periodu od tri godine na kojima su u najvećoj mjeri ciljna grupa bili tužioci. Izuzev edukacije koje je sprovodio Centar, nosioci pravosudnih funkcija su prošli i niz treninga i seminara u organizaciji međunarodnih organizacija, ambasada i nevladinih organizacija.

Proces edukacije na temu finansijskih istraga je karakterisala nestrukturiranost samog programa koji nije sproveden prema adekvatnoj ciljnoj grupi. Ovdje se prije svega misli na nepostojanje programa koji bi uredio strukturu modula kojim bi se nosioci pravosudnih funkcija i predstavnici policije specijalizovali u ovoj oblasti, već se radilo o nizu seminara koji su davali opšta znanja o predmetnoj temi i često su sadržinski bili isti. Kada govorimo o strukturi polaznika, ista je odražavala i svrhu seminara, a to je opšta edukacija o finansijskim istragama i oduzimanju imovinske koristi. Obuke su organizovane za veliki broj nosilaca pravosudnih funkcija, tužilaca i sudija, što je onemogućavalo prethodno navedenu specijalističku obuku. Na taj način, odabir polaznika nije bio adekvatan potrebi da se edukuju ona lica koja se direktno bave finansijskim istragama i kojima je nužna dalja specijalizacija u ovoj oblasti. *U konačnom, nijedno lice koje je prošlo navedene obuke nije sertifikovano kao ekspert u ovoj oblasti.*

¹³ Izvještaj je dostavljen po zahtjevu CEDEM-a za slobodan pristup informacijama od 3. februara 2016. godine.

Da ove obuke nijesu opravdale očekivanja ukazuje i iskazana potreba predstavnika državnog tužilaštva da su finansijske istrage i oduzimanje imovinske koristi tema koja mora biti prioritarna u daljem procesu edukacije kada je tužilaštvo u pitanju. Donošenje Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću je svakako dodatno uticalo da se javi potreba za daljom edukacijom u ovoj oblasti.

Opravdanje obuka ovog tipa se može prepoznati kada govorimo o inicijalnim i kontinuiranim obukama, ali je za te potrebe neophodno izraditi strukturirani program obuke u dijelu finansijskih istraga i oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. U tom smislu je neophodno pripremiti program koji će pored modula za obuku svih stručnih lica u sudstvu i državnom tužilaštvu o novim zakonskim rješenjima, obezbijediti specijalizaciju državnih tužilaca i stručnih saradnika koji vode finansijske istrage u svom svakodnevnom radu.

Posmatrajući prevashodno zastupljenost krivičnog djela pranja novca iz člana 286 KZ-a u optužnicama Specijalnog državnog tužilaštva, koja je izuzetno niska¹⁴, nužno je planirati specijalističke obuke za Specijalno državno tužilaštvo u dijelu finansijskih istraga u vezi sa pranjem novca.

Vjerujemo da novoformirani Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu kroz novu organizaciju može obezbijediti kvalitetne godišnje planove, ali i strukturirane programe u odnosu na konkretne oblasti koji će prepoznavati nosioce pravosudnih funkcija kojima su ta znanja neophodna. Takođe, može se očekivati da će Centar voditi preciznu evidenciju o svim učesnicima obuka i u vezi sa konkretnim obukama koje su prošli, kako ne bi dolazilo do dupliranja obuka u odnosu na isto lice, te kako bi se planirali pravci produblivanja edukacije u određenim oblastima u skladu sa potrebama.

5. ZAKLJUČAK

Nalazi koji su prezentovani u ovom Izvještaju nedvosmisleno ukazuju na zaključak da na polju oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću u periodu od donošenja Zakonika o krivičnom postupku iz 2009. godine, odnosno od početka njegove primjene godinu dana kasnije i uvođenja trajnog oduzimanja imovinske koristi, nijesu postignuti očekivani rezultati. Za period od pet godina pokrenut je izuzetno mali broj finansijskih istraga koje ni u tom broju nijesu rezultirale donošenjem rješenja o trajnom oduzimanju imovine, niti je vrijednost trajno oduzete imovine bila na zavidnom nivou.

14 Izvještaji o radu Vrhovnog državnog tužilaštva za 2013, 2014, 2015. godinu, <http://www.tuzilastvosc.me/index.php/izvjestaji-o-radu>

Ukoliko sagledamo ovaj mogući period kao priliku da se stvore institucionalni, kadrovski, tehnički i svi drugi uslovi da bi oduzimanje imovinske koristi bilo efikasno i djelotvorno, takođe se može doći do prethodnog zaključka da nije dovoljno urađeno.

No, ne može se prenebregnuti činjenica da je upravo Zakonom o krivičnom postupku usvojen i koncept tužilačke istrage koja je tužilačku organizaciju stavila na težak ispit da se u nezavidnim uslovima kadrovskih, prostornih i tehničkih kapaciteta reorganizuje i u svakom pogledu prilagodi novoj ulozi u krivičnom postupku. Može se reći da je prethodni period bio i period prilagođavanja na tužilačku istragu i usvajanje ili početak primjene nekih instituta koji do sada nisu bili prisutni u našem zakonodavstvu i praksi, kao što je to slučaj sa *sporazumom o priznanju krivice, institutom svjedoka saradnika*, itd. Posmatrajući navedeno može se zaključiti i da postignuti rezultati nisu nerealni koliko su neočekivani.

I ako se potreba za unaprjeđenjem zakonodavnog okvira nikada ne može osporiti, barem sa aspekta usklađivanja sa međunarodnim standardima, stiče se utisak da je zakonodavac donošenjem reformisanog pravnog okvira želio opravdati slabe rezultate u ovoj oblasti i označiti novi početak kada je oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću u pitanju.

Nesporna je činjenica da sada postoji kvalitetan pravni okvir što samo po sebi obavezuje na vidljivije rezultate u borbi protiv teških oblika kriminala, inter alia, kroz oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću kao jedan od prioritarnih mehanizama suzbijanja najtežih oblika transnacionalnog, međunarodnog, regionalnog i nacionalnog kriminala.

Ukoliko želimo da postignemo rezultate na tom polju, moraćemo da ih iskažemo kroz jasnu i potpunu statistiku o oduzimanju imovinske koristi stečenu kriminalnom djelatnošću, kako na nacionalnom nivou, tako i kroz međunarodnu pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima.

6. PREPORUKE

- Finansijske istrage se ne smiju pokretati ekskluzivno u slučaju određenih predmeta, već se moraju pokretati uvijek kada je to očekivano i moguće, imajući u vidu krivično djelo i okolnosti slučaja.
- Finansijske istrage treba pokretati u skladu sa Zakonom na način da ne budu uvijek suplementarni postupak u odnosu na krivične istrage. Potrebno je iscrpljivati mogućnosti finansijskih istraga, kao proaktivnih inicijalnih postupaka koji treba da budu osnov i za pokretanje krivične istrage.
- Praksu primjene instituta propisanih Zakonom o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću treba proširiti na sva crnogorska tužilaštva, nasuprot dosadašnjoj praksi koja je obuhvatila svega četiri tužilaštva.

- Pravosudna saradnja u regionu i pokretanje međunarodnih finansijskih istraga kroz formiranje JIT-ova (zajednički istražni timovi – *Joint Investigative Teams*) mora biti jasno opredjeljenje Specijalnog državnog tužilaštva ukoliko želimo da postignemo vidljive rezultate na polju borbe protiv prekograničnog organizovanog kriminala.
- Sprječavanje pranja novca, otkrivanje i dokazivanje ovog krivičnog djela je nezamislivo bez sprovedenih finansijskih istraga i privremenog oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. U tom smislu, neophodno je pažnju Specijalnog državnog tužilaštva upravo usmjeriti u ovom pravcu.
- Ključni uslov za povećan obim sprovođenja finansijskih istraga od strane tužilaštva, sa posebnim naglaskom na Specijalno državno tužilaštvo, jeste i efikasna i djelotvorna saradnja sa svim državnim organima, naročito sa onima koji su nadležni za sprječavanje pranja novca. Rukovodioci ovih institucija moraju nužno uspostaviti punu primjenu zakona i u praksi stvoriti uslove za brzu i praktičnu komunikaciju. Jedna od mogućnosti stvaranja tih uslova jeste formiranje Finansijskih istražnih timova u skladu sa članom 15, stav 2 Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću.
- Zaključeno je da jačanje kadrovskih potencijala predstavlja osnovni uslov kvalitetnog vođenja finansijskih istraga i efikasnom oduzimanju imovinske koristi što u narednom periodu podrazumijeva, u mjeri u kojoj je to moguće, specijalizaciju u ovoj oblasti. Zakon o Specijalnom državnom tužilaštvu to i predviđa kroz Odjeljenje za finansijske istrage¹⁵.
- U dijelu staranja i upravljanja privremeno oduzetom imovinskom koristi stečenom kriminalnom djelatnošću nužno je uspostavljanje stalne komunikacije između državnog tužioca (koji vodi postupak oduzimanja imovinske koristi ili krivični postupak) sa Upravom za imovinu.
- Neophodno je jačati kapacitete Sektora za upravljanje oduzetom imovinom, u pogledu kadrovske strukture i edukacije zaposlenih.

¹⁵ Član 9 Zakona o Specijalnom državnom tužilaštvu ("Službeni list Crne Gore", broj 10/15, 53/16)